

O CRKVENOM TISKU U HRVATSKOJ Prikazivanje religije i nacije u Glasu Koncila¹

Katrin Boeckh, München

Pri stvaranju političkog i drugih mišljenja u nekom društvu mediji igraju značajnu ulogu. Ne samo u komunističkom jednopartijskom sustavu nego isto tako i u pluralističkim i demokratskim državama. Još više je to slučaj ako se neka zemlja nalazi u ratnom stanju, te mora sve snage usmjeriti k uspostavljanju po mogućnosti što većeg nacionalnog jedinstva. Stoga nije začuđujuće ako se u jednoj takvoj situaciji od strane države poduzimaju zahvati ograničavanja slobode medija i uređivanja određenih publikacija. Zanimljivo je pod tim okolnostima promotriti ponašanje crkvenih i općenito religioznih izdavača, koji već sami po sebi moraju argumentirati pisanje nezavisno od državne samovolje ili pak njene naklonosti. Ovaj rad ima za cilj istražiti kako se u posljednje vrijeme pod vidom navedenih okolnosti odnosi nadregionalni katolički tjednik Glas Koncila (ubuduće GK). Kao glasilo Katoličke crkve kod Hrvata GK predstavlja i njena službena stajališta.² Dvije trenutno vrlo aktualne teme primarni su predmet ovog članka: predstavljanje religije i nacije, odnosno njihov odnos prema pisanju GK. U prvom redu radi se o tome da se, iz perspektive promatrača sa strane, pokažu tendencije i specifičnosti pisanja. Pritom se neće posvećivati posebna pažnja detaljima i pojedinostima.

Godine 1962. izašao je prvi broj GK, neposredno nakon početka II. vatikanskog koncila. Kad je 1993. izašao 1000. broj, uz pozdravnu riječ kardinala Franje Kuharića, iznesena su načela po kojima se tjednik želi ravnati pri izvještavanju. To su: biti u službi istine i savjesti vjernika, pridonijeti moralnom ozdravljenju naroda, širiti apostolsku nauku i biti u službi socijalnog programa Crkve. K tomu se još naglašava da GK kao tjednik, želi potaknuti dijalog kako unutar Katoličke crkve tako i među svim kršćanima i kršćanskim Crkvama, ali isto tako i sa svim drugim ljudima koji ne pripadaju Katoličkoj crkvi ili nekoj drugoj konfesiji.³ Sa svjetonazorskog aspekta promatrano tim su definirani stavovi GK. Povrh naučavanja Katoličke crkve i Evandjelja za tjednik su mjerodavne sve etičke vrijednosti na dobrobit čovjeka, ljudska prava, prije svega pravo na slobodu i dostojanstvo čovjeka.

¹ Ovaj je članak sažetak referata održanog u travnju 1995. godine na susretu srpskih, hrvatskih i njemačkih povjesničara u Freisingu kod Münchena. Za savjete pri pripremanju za tisak i za prijevod s njemačkog srdačno se zahvaljujem Frani Precll OP (Düsseldorf).

² Ali ne u smislu službenog glasila Katoličke crkve u Hrvata, jer to GK nije, unatoč bliskosti koja je itekako prisutna. Stoga je umjesnije govoriti o GK kao prenositelju ili glasnogovorniku službenih stavova Katoličke crkve u Hrvata.

³ Usp. Franjo Kuharić, *Glas Koncila je glas Crkve u Hrvatskoj*, u: GK (1993) 32, str. 3, kao i Tomislav Šagi-Bunić, *Glas Koncila - Božji dar Crkvi u Hrvata*, u: Isto.

GLAS KONCILA I HRVATSKA DRŽAVA

Važan kriterij u prosuđivanju neke publikacije jest, istražiti je li i koliko je nezavisna od političke okoline u kojoj se nalazi. Stoga se postavlja pitanje, kako se GK odnosi prema hrvatskoj državi i vlasti?

Odmah na početku rezultat istraživanja: GK se nastoji ne miješati u državne stvari, ne uspostavlja nikakav preblizak kontakt s Vladom i vladajućom strankom (HDZ), i općenito se nastoji odnositi po mogućnosti neutralno. To striktno i svjesno razlučivanje između hrvatske države i državnih interesa ima dugu tradiciju, što je GK prakticirao još u komunističko vrijeme. Unatoč mnogim poteškoćama od strane države GK je mogao izlaziti i u Titovoj Jugoslaviji. Čak je tjedniku uspjelo zauzeti nezavisno stajalište i stvoriti slobodan prostor, što je jedva uspjelo nekoj drugoj publikaciji sličnog karaktera. Zapravo, GK je bio jedini tjednik, koji je uspijevaao slobodno (premda oprezno i s izrazitim rizikom) izvještavati, uvijek u opasnosti da idući bude istovremeno i posljednji broj. Ova neovisnost od politike, države i njene ideologije - unatoč državnim represijama - stavila je GK u poziciju, koju više ne želi, a također i ne smije napustiti unatoč sasvim novim političkim prilikama u Hrvatskoj.

Ali to nipošto ne znači da je Crkva ravnodušno promatrala odcjepljenje* iz jugoslavenske državne zajednice. Naravno, Crkva je s oduševljenjem 1990. godine pozdravila državno osamostaljenje Hrvatske, a u nadolazećem se vidjelo samo pozitivne strane i očekivala se veća sloboda savjesti i vjere, što za vrijeme komunizma nije bilo zajamčeno. Sam kardinal Kuharić označio je međunarodno priznanje Hrvatske (1992) kao pobjedu slobode i mira. Kakve negativne posljedice će imati hrvatska državna samostalnost u političkoj domeni, nije se uviđalo, odnosno nije se ni moglo u trenutku nacionalnog oduševljenja. Doduše, Crkvi je postalo jasno da će osamostaljenje Hrvatske imati posljedice za njenu vlastitu poziciju i za sam crkveni rad. Trebala bi napustiti ulogu tihe opozicije i snalaziti se u novim demokratskim prilikama - kako stoji u GK: "Nove okolnosti nude drugačije odnose. S učvršćenjem demokratskog sustava učvrstit će se građansko društvo i normalno pluralističko natjecanje. Demokracija nas neće ograničavati ali isto tako neće nužno ni podupirati. Dapače, kad je riječ o etičkim, religioznim i duhovnim vrijednostima, o odgoju, obitelji i moralu, naći ćemo se često na 'brisanim prostorima' različitih ideja i ideologija, koje će nam u duhu svojih nazora biti oštri suparnici (...). Susrest ćemo se stoga, da se izrazim gospodarskim rječnikom, na 'tržnici vrednota' u neumoljivoj konkurenciji."⁴ GK naglašava da Crkva u pluralističkoj raznolikosti mišljenja mora nastupati usmjeravajuće,

* Opaska uredništva Crkve u svijetu: Prema izvještaju Badinterove komisije EZ Hrvatska se nije odcjepila, nego se Jugoslavija raspala.

⁴ Drago Šimundža, *Vrijeme (re)organizacije i akcije*, u: GK (1991) 5, str. 4.

što opet zahtijeva opširnije unutarnje strukturalne promjene u Crkvi, kako bi na efikasniji način mogla djelovati u društvu.

Prema procesu unutarnje demokratizacije GK se odnosio pozitivno, tvrdeći da demokracija predstavlja od Boga željeni poredak, te da je svaki vjernik pozvan pripomoći njenom ostvarenju. Štoviše, prema GK sudjelovanje na državnim izborima je moralna obveza vjernika.⁵ Izborne preporuke u korist neke stranke GK nije objavljivao ali je pozivao svoje čitatelje da svaku stranku mjere prema njenim izjavama o vrijednosti života i ljudskim pravima. "Prilikom izbora potrebno je obratiti posebnu pozornost na tri stvari: koliko su programi stranaka spojivi s kršćanskim pogledom na život, od čovjeka i obitelji do naroda i države; jesu li ljudi koji se kandidiraju (...) odgovorni za politiku (...); te kojoj stranci ti kandidati pripadaju, jer će stranačka pripadnost zacijelo utjecati na kandidate (...)."⁶

Osim toga GK je davao jasno do znanja da Crkva ne predstavlja nijednu političku stranku i da se s nijednom od njih ne poistovjećuje, istodobno naglašavajući s druge strane da nijedna politička stranka ne smije uzimati za pravo predstavljati Crkvu. Tjednik također podsjeća kako diktatori mogu i preko demokratskih izbora doći na vlast, kako bi onda narodu koji ih je izabrao oduzeli prirodna prava i podložili ga tiraniji. Kršćani i sve demokratske snage moraju se sa svom snagom zauzeti da se to nikad više ne dogodi, i neprestano moraju naglašavati ljudske vrijednosti kao što su sloboda i dostojanstvo čovjeka.⁷ Dakle, izbor političkih predstavnika GK prepušta čitateljima ali im nudi kriterije odlučivanja.

Što se tiče osvrta na politička događanja tjednik se odnosi suzdržano. Ponekad se doduše raspravljaju aktualna pitanja unutarnje politike, ali samo ukoliko dotiču stvari Crkve: npr. pitanje crkvenog poreza ili pitanja vjernika. Inače, rijetko se može nešto naći o dnevnoj politici, a ako je to slučaj onda je u pravilu riječ o autoriziranom članku (dakle s navedenim imenom autora), čime se daje do znanja kako je on sam odgovoran za sadržaj članka, te da samim time nipošto ne zastupa i poziciju uredništva GK. Također je činjenica da GK ne objavljuje članke autora ako zastupaju mišljenja protivna Katoličkoj crkvi.

Hvalospjeve vladi u Zagrebu ne može se naći u GK, a isto tako tjednik ne piše o tome pod kojim bi aspektima Vlada očekivala drukčije držanje Katoličke crkve. Shvatljivo je da Vlada traži dobar odnos i suradnju s Katoličkom crkvom: to posebice dolazi do izražaja u različitim apelima i državnim primanjima, ali i na djelu; npr. vraćanjem dnevnika kardinala Stepinca Crkvi, što je bio zaplijenjen od komunističke vlasti. Bez sumnje određeni interesi Vlade sasvim se

poklapaju sa zahtjevima Crkve. Istodobno je Vlada također zainteresirana za jačanje katoličanstva, koje čini glavni dio hrvatske nacionalne svijesti i preko kojega je itekako moguće pridobiti utjecaj u narodu. No, dobiva se dojam kako je GK potpuno svjestan Vladine želje proširenja svog utjecaja u Crkvi, čemu se tjednik i opire. U novije vrijeme došlo je čak do priličnih razilaženja između GK, zagrebačke dnevne novine *Vjesnik* i nekih hrvatskih političara, koji su odjednom otkrili svoj katolički identitet i preko novina pokušali propagirati kritiku protiv GK.⁸ Dakako, Uredništvo GK osvće se na takav događaj, kao što je bila tvrdnja *Vjesnika*, da jedva postoji neki katolički svećenik, koji propovijeda ljubav prema neprijateljima. Uredništvo GK spomenuto smatra uvredom većini katoličkih svećenika, koji se drže duha Evanđelja i itekako naglašavaju ljubav prema neprijateljima, bez obzira tko je neprijatelj. Štoviše, GK se odlučno brani da se od strane određenih, poimence navedenih ljudi u Hrvatskoj, katoličanstvo pokušava pretvoriti u državnu ideologiju.

"Pokušaj da se od katolištva načini državna odnosno nacionalna ideologija nije toliko opasan za Crkvu - jer ona toj napasti ne može podleći dokle je god vjerna Kristu i sama sebi - koliko za državu, za društvo. Istina je da državne ideologije trebaju samo totalitarnim režimima, dok u demokratskoj državi ne smije biti državne ideologije, stoga ni državne partije ni državne Crkve. Ljudi o kojima je riječ to ne mogu shvatiti. Odgojeni uglavnom kao djelatnici bivšeg političkog sustava, oni zapravo hoće stari totalitarizam zamijeniti novim: svojim u svojoj a ne više tuđinskoj državi. Nekadašnju vladajuću i jedinu partiju zamijenili bi novom; nekadašnju marksističku ideologiju katolištvom; crvenu petokraku zamijenili bi križem. Samo nekadašnje partijske aktiviste ne bi trebalo mijenjati, budući da su oni nakon 'obraćenja' spremni nastaviti stari posao za novoga gospodara."⁹

Otvorena rasprava GK s Vladom predsjednika Franje Tuđmana delikatna je stvar, jer može biti zlorabljena od trećeg, od srpske strane za svoje vlastite ciljeve. Jedan primjer za to je interview s prijašnjim urednikom GK, Živkom Kustićem, koji je izjavio da u Hrvatskoj vidi jasne pojave nacizma i rasizma. Taj interview su preuzeli beogradski mediji i pisali kako vodeći hrvatski katolički intelektualac optužuje hrvatsku državu da podupire nacizam i rasizam. Da se u takvim okolnostima svaka riječ u javnim nastupima dobro treba promisliti, jest očevidno, pogotovo što se hrvatski tisak osjećao primoranim upozoriti Kustića da bude oprezniji sa svojom kritikom.¹⁰

⁵ Usp. *Sudjelovanje na izborima je moralna dužnost*, u: GK (1990) 14, str. 1.

⁶ Isto.

⁷ Usp. GK (1993) 4, str. 2.

⁸ O diskusiji između GK i *Vjesnika*, vidi npr. Interview s urednikom GK Ivanom Miklenićem, *Crkva neće nasjesti na ideološki lijepak*, u: *Vjesnik*, 17. ožujka 1995.

⁹ *Teška uvreda hrvatskim katoličkim svećenicima*, u: GK (1995) 9, str. 2; usp. također Živko Kustić, *Postaje li katolištvo državna ideologija?*, u: Živko Kustić, *Hrvatska. Mi ili misterij*, Zagreb 1995, str. 246-249.

¹⁰ Usp. Mate Piškor, *Kustićeva "kritika s mjerom"*, u: *Večernji list*, 31. ožujka 1995.

I upravo je Kustić zbog svojih kritičkih izjava postao trn u oku zvjesnim hrvatskim nacionalistički obojenim krugovima, da bi se ne-lavno iznova izjasnio protiv uzdizanja hrvatstva do mita, jer to bi mo-glo u datom trenutku značiti odobravanje činjenja zločina i ubojstva u me hrvatstva. Ili kako to piše u časopisu "Glaube in der 2. Welt" (Vjera u 2. svijetu): "Bog ne dozvoljava nikakvu žrtvu ljudskog života za bilo koji cilj. Netko se može za druge žrtvovati ali inače nitko ne smije zahtijevati od njega osobno žrtvovanje. Kad domovina postane nit koji opravdava zločine protiv čovječnosti, tada to nije više domovina nego đavao (...). Ako netko tvrdi da su Hrvati jedini suvereni narod u Hrvatskoj, i zbog toga je uvjeren da Srbi to nisu, tada ta osoba govori potpunu besmislicu. Nigdje ne postoji neka etnička grupa, koja je organizirana kao politička jedinica i da bi kao takva nogla isključivo vladati."¹¹

Zahtjev da se crkveni i državni interesi usmjeruju prema zajed-ničkom cilju, također se skriva iza krilatice da Hrvatska postane "katolička država". Tom se potraživanju, što neki političari očividno opetovano ponavljaju, Katolička crkva žestoko protivi, jer želi spriječiti zlorabljanje konfesionalne i državne pripadnosti nekog građanina, što je protiv Božje volje i protiv samog naroda. S tim u svezi GK navodi sljedeće obrazloženje: "Može se reći da je hrvatski narod velikim dije-om u povijesnom i kulturalnom smislu odredila pripadnost Katoličkoj Crkvi - premda ne samo ona - i da se stoga broji među tradicijski katoličke narode, ali se ne može govoriti da je on isključivo katolički narod (...). Isticati katolištvo kao glavnu oznaku hrvatstva, za Hrvatsku je osobito kobno, jer to zaista suzuje njezin domovinski i državni prostor, unosi suprotstavljanje među sunarodnjake. Ako se pak zbog tradicije može govoriti o *katoličkom narodu*, nikako se ne nože govoriti o *katoličkoj državi*. Država je, po definiciji, svjetovna ustanova. Kršćani se svakako zalažu da državni zakoni budu što humaniji, ali Crkva ne nameće državi svoje zakone. Ta kamo bismo lošli da država npr. usvoji crkveno ženidbeno pravo te isključi iz avnog života sve koji su rastavljeni i ponovno civilno vjenčani?"¹²

Upravo o toj temi (*Hrvatska - katolička država?*) na jednom skupu u studenome 1994. godine bilo je naglašeno da se egzistencija li borba za katoličku državu protivi suvremenoj katoličkoj socijalnoj nauci i principima II. vatikanskog koncila.¹³

Zaključno, dakle treba reći da GK ima distancirajući i kritički stav prema hrvatskoj Vladi, ali trenutno se također ipak može konstatirati la GK unatoč tome nastoji imati dobar odnos prema vlasti i da se ne eli miješati u dnevnu politiku.

Ovim je skiciran odnos između države i Crkve; no kako se GK odnosi prema nositeljima državne moći, prema samom narodu?

GLAS KONCILA I HRVATSKI KATOLICI

U mnogim zemljama nacija i religija dva su tijesno povezana pojma; isto tako i u Hrvatskoj, gdje je jedan veliki broj stanovnika katoličke konfesije i hrvatske nacionalnosti. Za mnoge Hrvate to su nužno potrebne pretpostavke, ako se želi biti državljanin Republike Hrvatske. Pismo jednog čitatelja u GK-a osvrće se na tu temu, te pita je li istodobno moguće biti Hrvat i nepripadnik katoličke vjere: "Može li Hrvat biti pravoslavac?" GK odgovara da je itekako moguće. I istovremeno izrazito upućuje, kako je onda zadaća svakog pojedinca da to tolerira. "Kad bi hrvatski narod kao Hrvate priznao samo katolike, odrekao bi se velikog broja svojih članova koji pripadaju drugim crkvenim zajednicama ili pak ne pripadaju ni jednoj crkvenoj zajednici. Isto tako, kad bi neka Crkva u nekom narodu sve članove te narodne zajednice proglasila i svojim članovima, bila bi zapravo agre-sivna i netolerantna jer bi pogazila slobodu savjesti nekih osoba."¹⁴ Tim je jasno izneseno stajalište GK koji neprestano zahtijeva tole-ranciju prema nekatolicima.

Kao katolički tjednik GK se smatra prije svega glasilom Hrvata katolika, što posebno dolazi do izražaja u konstantnom naglašavanju "svijesti hrvatskog naroda".¹⁵ Katolička crkva u Hrvatskoj je itekako već stoljećima podupirala nacionalnu, narodnu svijest; naime, u komunističko vrijeme Crkva je pokušavala gajiti nade u bolju buduć-nost. Jedna mogućnost sastojala se u tome da je nastojala izrazito svečano slaviti hrvatske jubileje ili godišnjice, npr. 1994. godine slavlje 1300 godina "kršćanstva kod Hrvata".

Iz jednog drugog momenta svoje crkvene povijesti Katolička crkva u Hrvatskoj crpi veliku snagu; iz osobe kardinala Štepinca, na čijem se procesu proglašenja blaženim trenutno radi. Štepinac, o kome se trenutno gotovo u svakom broju GK može naći neki članak, jest značajna integracijska osoba u hrvatskoj crkvenoj prošlosti: zbog svog odlučnog protivljenja ne samo fašističkoj ustaškoj vladavini nego i komunističkom režimu. K tomu, Štepinac je dobio i ulogu uzora. GK nadodaje: "U progonu sluge Božjega Alojzija Štepinca nisu igrali ulogu samo ideološki motivi zbog protuvjerskih opredjeljenja određene totalitarne vlasti; radilo se i o njegovom rodoljublju (...). Mržnja je nabujala do tolike mjere da se poziva na nasilje protiv Hrvatske i protiv demokratske vlasti. A zašto? Zato jer hrvatski narod smatra svojim neotuđivim pravom da bude ravnopravan s drugim narodima,

¹ *Kirchen und nationaler Mythos*, u: *Glaube in der 2. Welt*, 21 (1993) 2, str. 6.

² *Što znači katolička Hrvatska?* u: GK (1993) 21, str. 2.

³ *Usp. Hrvatska - katolička država?*, u: GK (1994) 45, str. 3.

¹⁴ *Naši razgovori*, u: GK (1990), 42, str. 10; usp. također GK (1990) 17, str. 10.

¹⁵ *Usp. Mile Vidović, Poslijeratni rad Crkve u Hrvata na očuvanju hrvatske nacionalne svijesti*, u: GK (1992) 5, str. 3.

da bude slobodan u svom suverenitetu (...).¹⁶ Štoviše, u GK je čak riječ o "Stepinčevoj Crkvi".¹⁷ Pri tom se ne poziva samo na ono što je Stepinac govorio i za svoju domovinu učinio, nego se također naglašava kako se Katolička crkva kod Hrvata razvijala iz njegova djelovanja i na njemu bila građena.¹⁸

Uska povezanost Crkve s hrvatstvom, sa stajališta GK, nije ništa neuobičajeno ili negativno. A obrazloženje tjednika nije daleko udaljeno od argumentiranja Srpske pravoslavne crkve: naime, konstanta "narod" - slično kao i razina niže "obitelj" - predstavljaju značajnu vrijednost koja omogućuje i olakšava ljudski suživot. "Samo onaj tko je doista ukorijenjen u vlastiti narod može razvijati međunarodnu suradnju. Samo onaj koji pripada svojoj vjerskoj zajednici može se zauzimati za ekumenizam. To su, uostalom, stavovi koje je 'Glas Koncila' kao glasnogovornik Crkve u Hrvata ucjepljivao u vjerničke svijesti tijekom svih desetljeća komunističkog zamračivanja istine o čovjeku i o narodu."¹⁹ Za svakog čovjeka su neophodna oba uvjeta: često se pokazalo da je čovjek bez nacionalnih i religijskih korijena postajao igračkom u tuđim rukama.

Ali kako daleko smije ići ljubav prema naciji i domovini? Kako to izgleda u slučaju rata? - pita se jedan čitatelj GK i nastavlja: "Smije li kršćanin oružanom silom braniti svoju Domovinu?" GK odgovara jasno: "Ne samo što smijete nego ste i dužni braniti svoju domovinu. Oružani otpor agresoru, kad su sve druge mogućnosti iscrpljene, časna je dužnost svakog građanina pa tako i vjernika. No, zaista prethodno treba sve učiniti da ne dođe do krvoprolića i svim miroljubivim sredstvima pokušati postići sporazum."²⁰

I slijedeće je jako dojmljivo u katoličkoj samosvijesti u Hrvatskoj, kako se to vidi iz GK: neosporivi autoritet pape. To je upadljivo upravo stoga što u mnogim zapadnoeuropskim zemljama Papin autoritet igra sasvim drukčiju ulogu nego je to slučaj kod katolika u Hrvatskoj. U Hrvatskoj Papa je neosporivi autoritet u koji se ne smije posumnjati, dočim se u Zapadnoj Europi njega prije svega mjeri i kritizira prema njegovim izjavama o moralnoj nauci. A da je Papa malim državama u istočnoj i jugoistočnoj Europi ne samo u vrijeme komunizma nego i nakon njegova pada bio i jest moralna potpora koja se ne smije podcijeniti, to se često zaboravlja od strane Zapada.

Zasigurno je pozivanje na Papu i naglašavanje njegovog značenja (od strane Hrvata) izazvalo izrazitu nevjericu Srpske pravoslavne crkve, koja velikim dijelom svoju crkvenost gradi na osnovi nacio-

nalnog crkvenog ponosa i činjenici da je njezin najviši crkveni predstavnik Srbin, a ne kao kod katolika stranac.

Za Hrvate je, pak od velikog značenja bila posjeta Pape Hrvatskoj, u rujnu 1994. godine. Da mu pri tom nije bilo moguće, kao što je želio, putovati u Sarajevo i u Srbiju, izraženo je žaljenje od strane Katoličke crkve u Hrvatskoj. Kako reče katolički nadbiskup Perko u Beogradu, putovanje u Srbiju nije bilo moguće jer je Srpska pravoslavna crkva uskratila Papi poziv s obrazloženjem da Katolička crkva ima bliske veze s islamskim fundamentalistima, a sam Papa da stoji na čelu međunarodne kampanje protiv Srbije i Srpske pravoslavne crkve.²¹

GLAS KONCILA I EKUMENIZAM

Drukčije nego u komunističko vrijeme, kada je GK donosio manje izvještaja o drugim religijama, nakon početka ovog rata, odnosno još prije početka Hrvatske državne samostalnosti, stječe se dojam da je došlo do zbližavanja svih konfesija u Hrvatskoj. Naime, GK neprestano naglašava kako Katolička crkva želi i mora podržavati dobre odnose sa svim drugim, u Hrvatskoj nazočnim, konfesijama: evangelicima, židovima, muslimanima, starovjernicima, ali također i s pravoslavnim Srbima. Da to nije uvijek jednostavno, posebno se vidi u odnosu prema Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Naime, katoličko-pravoslavni odnosi su kompleksniji. S jedne strane gotovo rijetko se u negativnom svjetlu prikazuju lokalni pravoslavni svećenici. Štoviše, čak se naglašava da oni nisu ta pokretačka snaga koja huška rat, nego su instrumentalizirani od strane pripadnika srpskih snaga, čega su ovi posljednji itekako svjesni, znajući da se preko njih bez problema može izvršiti utjecaj na narod. U GK mogu se npr. naći izvještaji o tome kako su katolički svećenici u srpskom zatočeništvu bili tješeni od pravoslavni svećenika i kako su im ovi donosili hostije i misno vino kako bi mogli slaviti svetu Misu.²² I na drugi način dolazi do izražaja pozitivno vrednovanje uloge Srpske pravoslavne crkve od strane GK, primjerice u članku o apelu Srba iz Mostara, koji su u otvorenom pismu tražili pomoć za Hrvate u Banja Luci kod tamošnje srpske uprave.²³ S druge strane, GK se odnosi drukčije prema visokim dostojanstvenicima Srpske pravoslavne crkve. Riječ je o sasvim različitim vrednovanjima: primjerice srpski patrijarh Pavle, kao najveći crkveni dostojanstvenik i autoritet u početku je također bio predstavljen kao nosilac nade i posrednik, otvoren prema katolicima. Npr. svojom gestom moljenja skupa s katoličkim nadbiskupom Beograda, Perkom, za pale u ratu

¹⁶ Stepinac - simbol krivo optuženog naroda, u: GK (1991) 7, str. 3.

¹⁷ Usp. Stepinčevski put kardinala Kuharića, u: GK (1994) 17, str. 2.

¹⁸ Usp. Isto.

¹⁹ Zar opet čovjek bez narodnosti, u: GK (1992) 39, str. 2.

²⁰ Vjernik i oružje, u: GK (1991) 4, str. 12.

²¹ Usp. Odjeci odbijanja SPC da Papa dođe u Beograd, "Srpsko je pravoslavlje izrazilo nacionalističko", u: GK (1994) 34, str. 6.

²² Usp. Marijan Brkić, Srpski episkop donio hostije i vino zatočenom hrvatskom franjevcu, u: GK (1992) 39, str. 8.

²³ Usp. Srbi iz Mostara traže zaštitu za Hrvate u Banjoj Luci, u: GK (1995) 8, str. 7.

uključivši pri tom i hrvatske žrtve.²⁴ Unatoč tome zbog drugih okolnosti došlo je do promjene u izvještavanju o partijarhu Pavlu, zbog nekih njegovih izjava, koje ne samo da nisu mogle biti prihvaćene s hrvatske strane nego je ista izrazila zaprepaštenje i odlučno ih opovrgavala. Tako je Pavle, u listopadu 1991. godine, u pismu Lordu Carringtonu, ondašnjem predsjedatelju mirovne konferencije u Den Haagu, izjavio da Srbi i Hrvati ne mogu više skupa živjeti.²⁵ Pavle to obrazlaže, kako Srbi trenutno u Hrvatskoj proživljavaju drugi genocid nakon genocida u NDH za vrijeme Drugog svjetskog rata. A nakon konačnog proglašenja hrvatske nezavisnosti 1991. godine - tvrdi Pavle - Srbi nisu više u stanju vjerovati Hrvatima. GK to osporava predbacujući Pavlu kako ignorira sadašnju stvarnu situaciju u Hrvatskoj, s tisućama prognanika, uništenim selima i sakralnim objektima, te počinjenim zločinima nad Hrvatima.²⁶

Dakle, GK služi također i kao forum za obranu Katoličke crkve, donoseći pri tom ne samo izjave predstavnika srpskog klera nego također i citate iz drugih publikacija srpskih autora, koji imaju nacionalističke obrise i politički se mogu zloupotrebljavati protiv Hrvata. Primjerice vijesti iz Beograda, kako je Vatikan navodno novčano potpomagao Hrvatsku ili tvrdnja da "ustaški teroristi" lete zrakoplovima iz Njemačke i Austrije. Za GK su demantiranja vijesti takve vrste značajna stoga što se tjednik boji da posebice europska javnost ne uviđa neutemeljenost tih tvrdnji.²⁷ Reagiranja i konačna opovrgavanja takvih vijesti za tjednik su laka, jer treba uputiti samo na to kako iznesena okrivljavanja u velikoj većini ne navode nikakve dokaze ili potvrde.

Ali GK ne ostaje samo pri opovrgavanju, kako ova ili ona tvrdnja sa srpske strane ne odgovara činjenicama, nego se tjednik također pokušava uživjeti u psihološki moment kod srpskog tumačenja svoje nacionalne povijesti. Oni sada indirektno obrazlažu - piše GK - odnosno opravdavaju svoju agresiju pod plaštem ponovne ugroženosti i potlačenosti od strane drugog (u ovom slučaju hrvatskog) naroda, ne prezajući pri tom ni od kakvih verbalnih i inih scenarija.²⁸

Isto tako treba naglasiti da GK ne iznosi samoinicijativno neke prigovore Srpskoj pravoslavnoj crkvi, jer kritički članci upućeni na srpsku adresu zapravo su reakcije na pretjerane i očevidno iskrivljene izjave srpske propagande. Stoga se držanje GK općenito može okarakterizirati kao više defenzivno nego ofenzivno.

Neovisno od diskusija na vanjskopolitičkoj razini, Katolička crkva ozbiljno shvaća odnos prema Srbima, koji žive u Hrvatskoj. To svjedoči i činjenica, iz studenoga 1994. godine, kada su srpski zastupnici u hrvatskom Saboru iznijeli optužbu da se srpska djeca u Hrvatskoj prisiljavaju sudjelovati na katoličkom vjeronauku. Kardinal Kuharić je odmah naredio istragu među katoličkim svećenicima koja je trebala donijeti točne podatke o stvarnoj situaciji srpske djece.²⁹

Ne samo o ili u svezi sa Srpskom pravoslavnom crkvom, u GK se mogu također prilično često naći i članci o muslimanima odnosno islamu. Njega ne prikazuju kao agresivnu religiju, kako je to drugdje često slučaj, a i o samom problemu fundamentalizma u islamu rijetko se piše u GK. S druge pak strane u novije se vrijeme češće javljaju kritičke izjave i optužbe s muslimanske strane; npr. kritiziraju se uvjeti u prognaničkim sabiralištima u Hrvatskoj, pri čemu su muslimani izloženi kroatizaciji, a to se očituje u tome - nastavljaju kritičari - jer se muslimanima ne daju na raspolaganje prostori za molitvu ili pak u tome, jer se u spomenutim sabiralištima slavio Božić. GK je spomenute tvrdnje opovrgnuo smatrajući ih neprihvatljivima i netočnima.³⁰

O drugim konfesijama, npr. o židovima ili o protestantima, s kojima Katolička crkva u Hrvatskoj ima dobre odnose, može se naći relativno malo izvještaja u GK; jedino se često uglavnom sporedno naglašava kako su pri određenim službenim svečanostima bili nazočni i predstavnici spomenutih konfesija.

Opću zainteresiranost GK za proširenje ekumenske misli pokazuje i činjenica da tjednik s vremena na vrijeme donosi nizove članaka o ekumenizmu, pri čemu se nipošto ne naglašavaju razlike među religijama nego upravo ono što im je zajedničko, posebice u odnosu prema pravoslavnim Crkvama. Bez sumnje time se pridonosi stvaranju pozitivnih i realnih pretpostavki za razdoblje poslije ovog rata, odnosno daje se do znanja kako se mora moći i znati započeti novo poglavlje dobrih odnosa između Srba i Hrvata.

GLAS KONCILIA I RAT

Posljednjih je godina rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini sa svim popratnim pojavama i posljedicama glavna tema u GK. U početku, još pri izbijanju rata u Hrvatskoj objavljivali su se relativno opširni izvještaji o ratnim događajima. Tada je broj žrtava bio mali tako da su one bile čak i poimenično spominjane. Međutim, kad se rat proširio na Bosnu i Hercegovinu situacija je postajala sve nepreglednijom. Iz tog su razloga prikazi u GK postali apstraktnijim: naime, izvještaji o

²⁴ *Molitva za pale Srbe i Hrvate*, u: GK (1992) 7, str. 4.

²⁵ *Usp. Što znači tvrdnja da Srbi i Hrvati više ne mogu živjeti zajedno?*, u: GK (1991) 46, str. 3.

²⁶ Isto.

²⁷ *Usp. Informacija za demokraciju*, u: GK (1991) 8, str. 2.

²⁸ *Usp. Tomislav Vuković, Kako su Hrvati i Slovenci postali pravoslavni Srbi*, u: GK (1991) 10, str. 13.

²⁹ *Usp. Ubrzo će biti utvrđene činjenice*, u: GK (1994) 45, str. 3; također: (Ž. K.), *Ima li u Hrvatskoj pokatoličenja srpske djece?*, u: GK (1994) 47, str. 3.

³⁰ *Usp. Marijan Brkić, Uz Interview zagrebačkog imama Mustafe Cerića. Altiya spasio Hrvatsku?!*, u: GK (1993) 3, str. 13.

stvarnim vojnim događanjima nisu donosili pojedinosti, a u prvi plan je stupila jedna druga perspektiva: perspektiva žrtava. Sukladno tome može se zapaziti i sličan proces jezičnog apstrahiranja: u početku je užas bio velik i ratna događanja se nisu mogla racionalno shvatiti, a za sve to su se nalazile prilično jasne, rezolutne, a također i emocionalno nabijene riječi. Kasnije, kad se, takoreći, donekle "naviklo" na novu situaciju, svaka emocionalnost je prilično opala, a u opisima se počinje sve više primjenjivati stručniji rječnik. Doduše, preuzela se inače u hrvatskoj javnosti uobičajena ratna terminologija, kao što su pojmovi "agresor", "četnik" i sl. Uskoro se zatim jedva nalaze članci u kojima se iznose prikazi ratnih djelovanja. Također i objavljene slike u GK nisu brutalne i često se ograničavaju uglavnom na uništene Crkve. Jednako tako se ne iznose ni tzv. deziderati o ratnim ciljevima ili da bi se objavljivali pozivi na vojna osvajanja odnosno parole pozivanja na ustrajnost postrojbama u borbi. U vidu moralne podrške spomenutih, izvještava se samo o aktivnostima crkvenih predstavnika kod vojnih snaga, kada slave euharistijsko slavlje s njima ili ih posjećuju na područjima ratnih sukoba.

U prvi plan pri izvještavanju GK o ratu dolazi jedan drugi moment: naime, sve više dolaze do riječi žrtve rata, koje izvještavaju o proživljenome za vrijeme srpskih napada odnosno o vremenu zatočeništva u koncentracijskim logorima. U jednom takvom izvještaju jedan katolički svećenik, koji je nekoliko tjedana bio zatočen i zlostavljan u srpskom koncentracijskom logoru, iznosi svoje doživljaje bez emocija i sasvim trijezno.³¹ Pri tom ne propovijeda mržnju protiv svojih mučitelja, niti se predstavlja kao mučenik, štoviše tvrdi kako nije bio proganjan zbog svoje vjeroispovijesti. Kao razlog svoga zatočeništva navodi da je trebao dostavljati vojno-strateški značajne informacije i da je služio kao talac, za eventualnu razmjenu sa zarobljenim Srbima.³² Upadljivo i prije svega pozitivno kod tih izvještaja svjedoka jest to da se također i ovdje ne iznose nikakvi izljevi mržnje ili traženje osвете. Zatim, isto tako izostaju kolektivna osuđivanja, koja bi čitav srpski narod pozivala na odgovornost. Štoviše, čak se izražava - prema pisanju GK - spremnost priznati propuste vlastite strane, pri čemu prevladavaju pozivi na opraštanje. Upravo je ova točka vrijedna spomena, jer vrijeme i prilike pod kojima GK piše nisu nipošto normalne: treba znati da se Hrvatska još uvijek nalazi u ratu, koji je zemlji nametnut i još uvijek iziskuje velike žrtve kod naroda i vjernika. U jednoj takvoj situaciji, u kojoj se nalazi i GK, izbjegavati agresivne pojmove pri pisanju, dapače pozivati na umjerenost i opraštanje, jest znak odgovornosti Uredništva GK.

³¹ Jozo Župić, "Stavite ga pred zid i strijeljajte ga!", u GK (1992) 5, str. 8.

³² Usp. Isto.

Upravo time tjednik daje pozitivan prilog za buduće procese odnosno za vrijeme poslije rata, koje se nipošto ne smije podcijeniti.³³

ZAKLJUČAK

Iz prethodnih zapažanja o pisanju GK mora se izvesti sljedeći zaključak: kao crkveni tjednik, GK, vidi u prvom redu kao svoju zadaću širenje kršćanske misli. Legitimno je stoga da pri tom, kao katoličko glasilo, zastupa izrazito katoličke interese.

Što se tiče eventualnog potpadanja pod utjecaj političke sredine u Hrvatskoj, tjednik se tome odlučno suprotstavlja: s jedne strane da bude zlorabljen od politike za svoje ciljeve, odnosno s druge strane nastoji neovisno formulirati svoja politička stajališta; posebice kad je riječ o etičkim vrijednostima kao što je dostojanstvo čovjeka ili pitanje ljudskih prava.

Kao potvrda za politički neovisno stajalište GK i općenito predstavnika Katoličke crkve u Hrvatskoj, jest diskusija između dugogodišnjeg bivšeg urednika GK, Živka Kustića, s hrvatskim medijima, posebno s dnevnim listom *Vjesnik*. Diskusija pokazuje da Crkva zna zauzeti i neugodne pozicije, odnosno to je ujedno znak da je takva diskusija u Hrvatskoj moguća i da se vodi otvoreno. Istodobno, spomenuto se treba vrednovati kao jedan pozitivan pokazatelj: naime, da vlada, mediji i Crkva u Hrvatskoj nipošto ne čine jednu jedinstvenu frontu, dapače kritički se upotpunjuju odnosno obaziru se na mišljenje druge i treće strane, premda to pojedinoj strani često ne odgovara. Za crkveni tisak sve to nema samo neki negativan učinak neprestanog promatranja od strane kritičkih pogleda, nego je isto tako pozitivno da je crkveni tisak prinuđen neprestano se preispitivati i dobro promišljati svoje pozicije, kao i one od strane politike. U jednoj pluralističkoj državi to je zasigurno načelno mnogo teže negoli za vrijeme komunizma, premda je tada pritisak od strane države na GK bio neusporedivo veći, ali istodobno tematski jasniji, jer se lakše moglo identificirati i locirati protivnika. Stvarni dobitnici pri ovakvim ili sličnim diskusijama su upravo njegovi čitatelji.

Prema tome jedna zadaća GK sastoji se upravo u zastupanju katoličkog stajališta u hrvatskim medijskim prostorima, a druga zadaća, ne manje bitna, sastoji se u diskutiranju i demantiranju vijesti drugih medija, npr. onih iz beogradskih novina.

U načinu pisanja odnosno prikazivanja događaja GK nastoji ostati na odmjerenoj i stručnoj razini. To se vidi ne samo u činjenici vrednovanja sadašnjeg rata, kojega GK nipošto ne prikazuje kao neki vjerski odnosno religijski rat, ili pak kao rat u kojem stradaju samo Hrvati.

³³ Do pozitivne procjene crkvenog izvještavanja u Hrvatskoj o trenutnom ratu dolazi i Anne Herbst, *Tod und Verklärung. Die Orthodoxe und die Katholische Kirche im südslawischen Konflikt*, u: *Glaube in der 2. Welt* 21 (1993) 4, str. 14-18, ovdje str. 16.

Štoviše, GK ne samo da općenito optužuje ratne zločine, nego je također spreman priznati - što i čini - da su i od strane Hrvata isto počinjeni zločini. Dakle, pri svom novinarskom radu GK ne preuzima crno-bijeli obrazac.

Uz to GK neprestano naglašava kako je stvarni neprijatelj Crkve mržnja, a da cilj svih katolika može biti samo pravedan mir i to za sve ljude dobre volje.

GK ne objavljuje ratna izvješća u smislu izvještaja s fronte. Umjesto toga dolaze do izražaja mnoge reportaže o osobnim stradanjima, pri čemu se možda u prvom redu preko takvih informacija o nevoljama i progonstvima pojedinih ljudi, želi pružiti utjeha mnogim drugim sličnim žrtvama. U svom izvještavanju očividno je da GK ima prije svega pred sobom potrebe i općenito vjersku domenu vjernika, kao što je činio i u vrijeme komunizma, a ne potrebe države. Sveukupno čini se da tjednik izbjegava polemički nastup, što je također slučaj i kod diskusije s drugim konfesijama. Pri tom se ne smije nipošto zaboraviti da GK radi pod okolnostima rata, koji je Hrvatskoj nametnut, čije posljedice zahtijevaju ne samo ljudske ili političke žrtve, nego također traži i velike napore pri vjerskom, duhovnom vođenju naroda "in tempore belli".

Na kraju se može konstatirati da je GK svjestan odgovornosti koju posjeduje kao tiskovno glasilo i da je ta odgovornost velika, ako se uzme u obzir činjenica da se ljudi u vremenima nevolja rado vraćaju vjeri odnosno Crkvi. Pri tom je svakako nužno da Crkva, a time i GK, sačuva svoju duhovnu i inu neovisnost, jer samo tako može pružiti orijentaciju i potporu čitateljima u novim političkim i teškim ratnim prilikama.